

Nr 341.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet.*

Ett oavlatligt ingripande för alla nationers självbestämningsrätt.

Den internationella socialdemokratiens och världsbefrielsens program.

I Ålandsfrågan ha nu alla mer eller mindre vederbörande fått tillfälle att fritt yttra sig med undantag allenast för de i främsta rummet behöriga, nämligen Ålands folk. De svenska och finska regeringarna samt den finska riksdagens majoritet ha främtagit detta folk självbestämningsrätten. Den svenska regeringen har i sin proposition omsider förordat svenska riksdagen att följa exemplet. »Partiledarna» äro redo säges det. Utrikesutskottet, som är ett med utrikesnämnden, och således är en representation för regeringen och med säte även för partiledarna, följer nu som tillförne förmodligen parollen ovanifrån.

Det återstår således för oss menige i riksdagen att förstå vår lydnadsplikt. I det historiska ögonblicket, då den internationella rättsordningens främsta förutsättning, självbestämningsrätten, offrades i Sverige, böra även röstetalen förtälja för eftervärlden om en av anledningarna till vår epoks dalande mot en ny tid. Det är bättre att det sker snart. Ty efter vinter kommer dock alltid vår.

*

I en motion vid riksdagens början har jag redan yrkat avslag å regeringens proposition. Jag skall tillägga i ljuset av senare tilldragelser i korthet de ytterligare skäl, som synas påkalla en sådan hemställan, främst från Sverige.

Ålands bönder hava sedan gråa forntiden varit ett med Sverige. Genom kriget med Ryssland 1809 erövrades de av ryska riket tillika med det tvåspråkiga Finland. Finland erhöll dock en viss självstyrelse, men under generalguvernören Bobrikovs regemente 1898—1904 våldförde han sig på denna självstyrelse, och det enda som kunde rädda den var Eugen Waldemar Schaumans revolverskott. Vid Bobrikovs jordfästning hyllades hans livsgärning. »Bobrikov hade», sade det officiella Ryssland, »varit oförskräckt kämpe för den ryska riksidén och att hans namn skulle leva i Rysslands historia.»

Under nämnda prövande tider var svenska folkets hjärta helt med Finlands sak. Även jag hänfördes av upprätthållandet av den finska minoritetens författning. Jag höll ett föredrag i Folkets Hus A-sal i Stockholm. Efter samråd med Branting uppdrogs åt mig att författa en proklamation

för Finland. Förslaget godkändes, översattes på franska och spriddes i vida kretsar hemma och ute. Jag har på min bokhylla två digra band med bl. a. broschyrer, på vilka bands ryggar står tryckt orden »Finlands rätt».

Finland och därmed även Åland återvann icke blott sin minoritetsförfattning utan även full självständighet med Sovjets frivilliga begivande. Det första och sista lysande exemplet från en stats självövertunnelse i nationalitetsproblemet. Denna nydaning bekräftades av Segerfreden.

Nu skulle det nya landet gå fram för sin självstyrelse. Det upptäcktes då att detta folk var delat i två språkstammar, en svensk på Åland och vid kusterna och en finsk inne i det stora landet. Språket är ett utslag av människans själ. De som tala samma språk känna sig som hemma hos varandra. De som tala ett annat språk äro främlingar för varandra. Då började det finska inbördeskriget mellan språkfamiljerna och det pågår än i dag i allt svårare former och med vidgad beslutsamhet hos den stora äktfinska majoriteten. Stormakters av skilda slag eviga tävlan om makt och jord.

Skandinaverna hade skapat begreppet Norden. Hela Finland fann det tills vidare lägligt att söka sig in i detta begrepp i avbidan på händelserna. Då interparlamentariska gruppen i Sverige beslöt att inbjuda den finska riksdagens interparlamentarism till samverkan, reserverade sig Värner Rydén. De tala ju två olika språk, sade han, det kommer aldrig att gå väl. Vi andra önskade dock våga försöket.

*

I min tidigare motion vid denna riksdag har skildrats språkstridens förlopp samt svenska folkets deltagande för den svenska minoritetens självstyrelse och likställighet i rättigheter med språkmajoriteten. Under intryck av växande kaos i Europa ha även händelserna i det finska språkkriget snabbt utvecklats sig.

Vi känna alla *situationen för i dag*. Nationernas självbestämmanderätt såsom en grundval för världens befrielse är åter för tusende gången förrådd. Min gamla dröm om Nordens framträdande som vägvisare till den internationella rättsordningen är nedskjuten. Ett Nationernas förbund i spillror tillåtes år 1939 fortfarande liksom 1921 att demonstrera sitt europeiska stormaktsförakt för rätten, för sanningens makt. De små staterna, satelliterna, böja sig i träldom inför militarismens spöke och tråda en krigsdans kring fästningar, som den enda saliggörande befrielsen. Därmed punkt och slut med synvidderna.

De ståndaktiga svensktalande upplandsbönderna på Åland förmanas strängt av svensk satellitism, att på det finsktalande Finlands befallning lägga bort alla barnsliga tankar att få »komma hem». Däremot är det alldeles i sin ordning för den finsktalande majoriteten att *finsktalande karelare* böra få komma hem och därmed skapa ett Stor-Finland. En motsägelse, som avslöjar obarmhärtigt de nuvarande internationella rättstankarnas kriminalitet hos både stora och små. Den svenska regeringspropositionen i Ålandsfrågan vill nu skapa en efterlängtd nordisk samstämmighet även på

denna punkt till vad pris som helst. Den kallar det finsktalande Finland för det svensktalande Ålands »fädernesland» och detta för alla tider. Det uttrycket föll även i första kammaren vid regeringsmötet med kammaren, om-
töcknat enligt min uppfattning av sekretess kring ingenting, som behöfve
fördöljas.

De svenska männen från 1921, Oskar von Sydow, Erik Marks von Würtemberg och Hjalmar Branting, vända sig i sina gravar — desavuerade. Hur storvulet svenska regeringen då stod vakt om den internationella rättsordningens förutsättningar, kom i Genève till ett rörande uttryck när Branting och Marks underrättade på ett hotellrum i Genève bönderna Carl Carlsson och Johannes Eriksson från Åland, vilka även uppsökt Folkförbundet, om det unga förbundets förräderi mot sina egna grundsatser, så föllo Marks och Eriksson i varandras armar och gräto.

Den finska ståndpunkten hade 1921 varit att öarna lydte under finsk suveränitet och deras författning därför var av inre finsk natur. Den juristkommitté, som förbundsrådet tillsatte, kom till en annan ståndpunkt och rådet förklarade sig därför kompetent till ett sakligt avgörande. Detta beslut måste den finska regeringen finna sig i. Därefter tillsatte rådet tre rapportörer, som fällde utslag till Finlands förmån. Som motiv till Finlands statliga suveränitet över Åland åberopades bland annat den bestämda finska ståndpunkten samt *den tacksamhetsskuld vari Europa stod till Finland på grund av det finska folkets modiga och framgångsrika motstånd mot bolsjevismen*. Med andra ord, Åland, ett litet frihetsälskande folk med sina rötter i Sverige såldes av det höglovliga folkförbundet för en sådan present. Man kan förstå att Sovjetryssland i dessa dagar icke kan vara med att med någon trygghet godkänna ett så skamligt fördrag.

*

Den svenska statskonsten har nu förklarat, att »det ej kan vara tal om» Ålands återförening omsider med sitt verkliga fädernesland. Förhållandena skulle nämligen vara annorlunda nu än 1925. Ja, nog äro de förändrade men skillnaden består väl huvudsakligast däri, att den svenska utrikespolitiken blivit för kort i rocken, så vitt jag och många andra förstå. Vi måste svara, som skedde i min första motion: *»Må föredömet av en på fästningen Bomarsunds ruiner uppstånden avrustad bonderepublik, en oasis i Östersjöbäckenet, fortfarande få vara åtminstone vår enda vägledning i en politiskt förfallen värld.»*

*

Vem har begärt befestandet? Icke är det Sverige, det är Finland, och inom detta land dess inflytelserika *militärväsende*. När detta tagit ett så våldsamt steg, så är det väl därför, att de befarat eller själva önskat ett krig. Vilket är detta krig?

Denna fråga har icke svenska statskonsten ställt till sig. Den har varit gripen utav oftast menlösa »kulturella» samförståndets idé, ropen på att här

måste någonting göras och så har det välmenande kulturella samarbetet i sina oförargerliga yttringar fått skymma bort den ofärd som reses över Åland och Sverige genom att förvandla Åland till en krigsskådeplats och just inför inloppet till Stockholm. Det kan hända att därmed har hatet mot det svenska språket och följaktligen även mot dess folk fått för kommande tider en stödpoint att kämpa för den finska riksidén likaväl som Bobrikov för den ryska riksidén. Utjämnandet av dessa skiljaktigheter kan aldrig ske annat än på fredlig väg, genom beslutsamhet att börja samråda om den internationella rättsordningen, vilken nu är övergiven av alla stater. Vi förstå nu också, att här gäller det för tillfället i själva verket en kamp mellan Ryssland och Tyskland. Den ena önskar fästningarna, den andra vill icke hava dem, och, vilket parti vi än taga, så bryta vi vår beprisade neutralitet. Så snart vi grundlägga fästningar mot främmande makter oöverlagt, så binda vi militarismens ris vid vår egen rygg.

För övrigt i anledning av Tysklands erbjudande av en nonaggressionspakt har svenska regeringen svarat, att den inte väntar något anfall från Tyskland. Och Tyskland, som många gånger försäkrat oss det, har applåderat och nöjt sig med en sådan förklaring. Varför då denna oerhörda upprustningshypnos i Sverige? Frukta vi angrepp från Ryssland? Eller från England? Ingalunda. Det är på tiden att vi sätta någon sordin på denna lek med tennsoldater i den stora svenska barnkammaren. För min del har jag i riksdagen föreslagit erbjudande från svensk sida om *nonaggressionspakter* till både Tyskland och Ryssland på en gång, och därför kunde ju svenskarna liksom danskarna med synnerligt fog anse tillrådligt svara Tyskland, att det ingalunda hade anledning att göra det med Tyskland ensamt men väl samtidigt med Ryssland, ja gärna med andra makter också för att dämpa oron med några dokumenterade fredsduvor. Finland kommer för övrigt icke i vår tid att föra något krig mot Tyskland med hänsyn icke minst till den handräckning som gavs i inbördeskriget genom tysk militär. Detta är en allmän mening överallt.

*

Det första en svensk statsmakt borde göra vore väl att försöka pacificera den inre kampen mellan äktfinnar och svenskar genom en definitiv överenskommelse. Min förra motion är inriktad på detta. Den innefattar även i särskild motion svenskarna på fastlandet. En sak som en gång i ett allmänare sammanhang intresserat utrikesminister Sandler, men nu veterligen icke från något håll infångat någon uppmärksamhet. Behovet av en sådan sanering tillåter jag mig dokumentera med bilagor till denna motion. Propositionen anser sig kunna »lämna ett bidrag till den europeiska freden» genom överensställmelsen. *Quieta non movere*, tillrådde en romare.

Bilagorna äro följande:

1. Om Ålandsadressens framläggande för rådsrådet telegraferades hit den 23 maj 1939: Holsti, finske utrikesministern, förklarade, att *Ålandsöarna äro oskiljaktig del av Finland. Härtill anslöt sig Sandler*. Att uppslaget från Finland icke blivit ett bidrag till den europeiska freden utan tvärtom är väl

uppenbart, och Sovjets klagörande inlägg i Genève har väl definitivt grusat denna illusion. *Bilaga A.*

2. Ett telegram till Dagens Nyheter har förmedlat följande, *Bilaga B.*

3. Om de finska politiska partierna och svenskheten skriver överstelöjtnant Th. Wennerström i sin bok »Den svenskspråkiga folkrörelsen i Finland», 1934, sid. 176 ff. Där avslöjas allt annat än samförstånd, *Bilaga C.*

4. Om svenska språkets lagstridiga åsidosättande inom militärväsendet berättar Vasabladet, organ för fastlandssvenskarnas huvudområde, Österbotten. *Bilaga D.*

5. Samma tidning skriver om svensk-finsk nationell självuppgivelse inför Ålands militarisering. *Bilaga E.*

6. Svenska Eskilstuna-Kuriren talar om finska nålstyngtaktiken mot ålänningarna. *Bilaga F.*

7. Frågan har redan förelagts finska riksdagen för yttrande. Där förekom motsatsen till den samstämmighet varom de båda utrikesministrarna talat. *Bilagorna G och H.*

8. Intressant är även utlåtandet till finska socialdemokratiska partiets kongress i Åbo i maj detta år. *Bilaga I.* Här visar sig att partiet för sig uppställer ett utrikespolitiskt och försvarsprogram, under det att i Sverige saknas något utrikespolitiskt program hos något parti. Intressant är reservationen av Karl Wiik, förutvarande generalsekreterare i partiet och fortfarande riksdagsman. Partiet förordar tryggheten av landets demokratiska statsordning mot *inre fienders kupp försök*. Och Wiik betonar ingående att det gäller en rensning inom försvarsväsendet från fascistiska element.

9. Även en samlad svensk opinion emot den framlagda uppgörelsen bör få komma till tals. Från Ålandskommittén har jag på begäran mottagit en granskning av propositionen, avfattad i form av förslag till motion. *Bilaga J.*

*

Under all denna ofred i fredens namn verkar det parodiskt lindrigt sagt, att det i Sönderjylland under svensk kontroll folket självt fick bestämma sitt öde, och i Saar folket fick göra detsamma under omröstning organiserad av svenskarna. Men när det gäller det egna irridentat får Ålandsfolket företrädesvis bannor av svensk regering och tjänstemän i utrikesdepartementet. Och finska studenter till ett antal av två- till trehundra utvissa deras deputation. Den talande omröstning, som de själva vidtagit, den mottages icke i någon instans. Den är fågelfri. Den har mumifierats till sist i låst bankfack i ett privat bankkontor i Genève. Och i den officiella »utredning», som förebragts i Genève, säges den icke ens blivit omnämnd. Detta är den internationella rättsordningens undergång, så att det förslår.

Och är det för Sverige och en svensk befolkning någon trygghet i att först beslutas och uppföras fästningar utan att först avvaktas den reform för den åländska självstyrelsen, som en finsk regering kan någon gång framdeles enväldigt besluta.

De åberopade signatärmakternas bifall äro ej dikterade av omtanke om Åland. De äro i varje fall värda ingenting. Den åberopade militära sakkunskapen är icke heller mera avgörande än en enstaka, legitimerad psykiatrikers utlåtande. Den synes ock vara ensidig. Militärer äro även här oeniga. Då exempelvis amiral de Champ, chefen för vår flotta, hördes i statsrådsberedningen, lär han förklarad, att han av sitt ansvar var förhindrad att tillstyrka vad som nu tillämnades. Sedan blev han icke tillkallad vidare. Det hemställles,

att riksdagen ville:

1) återförvisa ärendet till regeringen, intill dess klarhet vunnits om utgången i Genève eller dennas konsekvenser skäligen kunna påkalla det;

2) eller, om detta yrkande ej bifalles, — under uttalande att nationaliteternas självbestämningsrätt fortfarande är omistlig för en internationell rättsordning — avslå propositionen under nuvarande förhållanden.

Stockholm den 26 maj 1939.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Dagens nyheter ²³/₅ 1939.*Ålandsadressen begäres framlagd för rådsrådet.*

Genève, måndag.

T. T. spec. Folkförbundsrådets möte öppnades i Genève på måndagsmiddagen vid ett enskilt sammanträde. Härvid fastställdes dagordningen, upp-tagande bl. a. Ålandsfrågan. Vid offentligt sammanträde på eftermiddagen behandlades Kinas vädjan till rådet, Palestinafrågan samt Ålandsfrågan. Vid diskussionen av sistnämnde ärende tog Finlands ombud, hr Holsti, samt ombud för Danmark och Polen, säte vid rådsbordet.

Utrikesminister Holsti gav en exposé över Ålandsfrågan och gjorde där-efter ett uttalande av allmän art, i vilket det bl. a. hette:

Ålandsöarna äro en oskiljaktig del av Finland, som är såväl berättigat som förpliktat att försvara dem. Bestämmelserna angående öarnas neutralitet böra därför ur Finlands synpunkt sett icke förorsaka en blotta i detta lands försvarssystem.

Finland har berörts av den bristande effektiviteten hos det garantisystem konventionen förutsätter. Detta bekymmer har tyvärr endast ökat efter alla de besvikelser Nationernas förbund har fått vidkännas. Finland har därför ansett det som sin skyldighet att vidta åtgärder för att erhålla effektiva medel att försvara Ålandsöarna och deras neutralitet. Enligt finska regeringens åsikt har det synts ändamålsenligt att först sätta sig i förbindelse med svenska rege-ringen. Av alla övriga signatärmakter är Sverige geografiskt det närmast belägna, och dessutom tillkom den ordning som fastställdes år 1921 just på Sveriges initiativ.

Det är utan vidare klart att de ifrågasatta åtgärder på intet sätt skola inkräkta på landskapet Ålands särrättigheter i vad angår dess självstyrelse, dess språk och dess egenart. Landskapet skall även i framtiden komma i åtnjutande av dem. Finland har av egen fri vilja och för att undvika miss-förstånd givit Sverige en försäkran i sådant avseende. Min regering kom-mer dessutom att meddela Ålands landsting härom. Denna finska regering-ens inställning till Ålandsöarnas befolkning ådagalägges yttermera av rege-ringens vidsynta tillvägagångssätt emot sagda befolkning. De ärade råds-medlemmarna äro väl medvetna om att Ålandsöarnas befolkning icke är part i 1921 års konvention. Då emellertid den av rådet den 27 juni 1921 godkända resolutionen även berör sagda befolkning, har jag ansett det nyttigt att fästa rådets uppmärksamhet på det faktum att intrång icke skall göras på befolk-ningens rättigheter.

Holsti slutade sitt anförande med att anhålla, att rådet måtte i behörig form lämna sitt samtycke till de bestämmelser vilka anges i finska och svenska regeringarnas noter till signatärmakterna i den mån de höra till området för dess behörighet.

Efter det att hr Holsti slutat sitt anförande tog utrikesminister Sandler till orda och yttrade:

»Ett bidrag till den europeiska freden.»

Jag har begärt ordet omedelbart efter min finske kollega för att i min tur anhålla att rådet måtte bifalla den begäran som framställts av finska och svenska regeringarna. Jag behöver icke vidare utveckla innebörden av de jämkningar i 1921 års konvention angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering som underställts eder. Min finske kollega har för sin del lämnat en redogörelse, till vilken jag ansluter mig.

Ni veta alla att Sverige och Finland för 18 år sedan framträtt inför rådet för att utveckla sina respektive ståndpunkter i en tvist angående Ålandsöarna, vilken anhängiggjorts hos rådet av brittiska regeringen. Dessa ståndpunkter voro varandra diametralt motsatta.

Jag erinrar om denna scen i det förlutna endast för att belysa en påtaglig kontrast. Ty i dag är scenen helt annorlunda. Svenska och finska regeringarna ha på förhand blivit fullt överens om vissa åtgärder vilka under förhandenvarande förhållanden bättre skola säkerställa ögruppens fördragsenliga neutralitet. I denna stund framträda alltså Sveriges och Finlands ombud arm i arm inför rådet, varvid de båda anhålla om rådets samtycke till dessa åtgärder, i den mån de falla inom området för dess behörighet. Detta faktum är endast den naturliga följden av den politiska stabilitet som förefinnes i Norden. Det orubbliga vidmakthållandet av denna stabilitet framstår för allmänna opinionen i mitt land såsom utslagsgivande för dess nationella säkerhet och på samma gång som det bästa bidrag Sverige kan ge den europeiska fredens sak. Vi tro att de föreslagna jämkningarna i Ålandsöarnas säkerhetssystem äro ägnade att ytterligare öka Nordens säkerhet och stabilitet.

Läget i dag ett annat än 1921.

Jag är jämväl angelägen om att här erinra om att det var på Sveriges uttryckliga begäran och i dess intresse som 1921 års konvention angående Ålandsöarna avslöts och som dess stadganden angående ögruppens demilitarisering gjordes så stränga. De väsentliga stadgandena i denna konvention avse öarnas icke-befästade och demilitarisering, deras neutralitet, som utesluter deras användande i krigstid för militära operationer, och den garanti som makterna åtagit sig. Det intresse som mitt land hyser för detta områdes trygghet kvarstår i hela dess vidd.

Det är ej heller fråga om att nu förändra de väsentliga principer som ligga till grund för detta system. Det är fråga om att anpassa dem efter det nuvarande läget, som starkt förändrats i jämförelse med det som förelåg 1921 och vars karakteristiska drag jag här ej behöver ånyo ange. Det är fråga om jämkningar, såväl definitiva som temporära, avsedda att tillåta vidtagandet av vissa militära åtgärder, vilka äro helt och hållet defensiva och uteslutande avsedda att bättre trygga ögruppens neutralitet.

Därjämte ha de båda i främsta rummet intresserade regeringarna varit angelägna att ange sin uppfattning i fråga om krigförande maktens ställning i förhållande till det i konventionen stadgade garantisystemet och den roll som Sverige som närmaste garantmakt och med hänsyn till egna vitala intressen kan kallas att fylla för tryggandet av öarnas neutralitet.

Svenska och finska regeringarna avse att upprätta tvenne fasta delegationer i och för tillämpningen av den nya ordningen för tryggandet av öarnas neutralitet. I det sammanhanget är finska regeringen beredd att för svenska regeringen förklara att de avtalade åtgärderna icke skola inkräkta på den särskilda internationella ställning som landskapet Åland åtnjuter i vad angår dess självstyrelse, dess språk och dess egenart.

Bilaga B.

Dagens Nyheter ²⁶/₅ 1939.*Ovisst om Ålandsfrågan avgöres i Genève i dag.*

Privat till Dagens Nyheter.

Genève, torsdag.

U.P. Sovjetryssland har ännu inte uppgivit sitt motstånd mot Ålandsöarnas bevästande. Den franske delegaten försökte i morse förmå Maiskij att ändra uppfattning, och rapportören Bourquin förelade honom sitt kompromissförslag, som bland annat innehåller följande tre punkter:

1) Rådet konstaterar att samtliga undertecknare av Ålandskonventionen godkänna det finsk-svenska projektet. 2) Sovjetryssland önskar att rådet för närvarande inte skall befatta sig med frågan. 3) Rådet har tagit kännedom om dessa fakta.

Bourquin förelade rådet detta förslag vid det slutna sammanträde som ägde rum på torsdagen, varvid dock Maiskij anhöll om uppskov med sitt svar, emedan han först ville konferera med sin regering. Med anledning härav kommer rådet att fatta definitivt beslut först på fredagen, och man hoppas att Sovjetryssland därvid skall godkänna förslaget. Samtliga rådsmedlemmar ha tidigare uttalat sig till förmån för Bourquins kompromissförslag.

*

Enligt ett T.T.-meddelande skulle den föreslagna kompromissformeln betyda att Finland måste sätta sig i förbindelse med Sovjetregeringen för att upplära de kritiska punkterna genom direkta förhandlingar.

Holsti hos Maiskij på torsdagskvällen.

Privat till Dagens Nyheter.

Genève, torsdag.

U.P. Den finske utrikesministern Holsti hade på torsdagskvällen åter en överläggning med sovjetambassadören Majskij för att förmå denne att gå med på rapportören Bourquins kompromissförslag i Ålandsfrågan. Resultatet av överläggningarna är ännu inte känt. Före överläggningarna med Majskij försäkrade sig Holsti genom Butler om Englands bifall till Bourquins förslag även för den händelse Majskij skulle fortsätta med sin opposition.

Ovisst om rådet blir färdigt i dag.

Genève, torsdag.

T.T. från Havas. Folkförbundsrådet har icke kunnat avsluta sin session i dag, och det är icke säkert att det kan ske på fredagen heller. Anledningen till ovissheten är svårigheterna att reglera Ålandsfrågan. Det har icke varit möjligt att komma ur den återvändsgränd vari man råkat. Sovjetunionens delegat har anmodats begära nya instruktioner från sin regering i hopp om

ett vänskapligt arrangemang, som skulle tillåta rådet att anse sin uppgift slutförd. Datum för nästa möte, som också skulle vara det sista, blir beroende av Sovjetunionens svar.

Kritik i Pravda.

Moskva, torsdag.

T.T. Kan det tillåtas att Sverige, som inte tillerkänts någon särskild rättighet i fråga om Åland, skall ha mera rätt än Sovjetunionen då det gäller att lösa frågorna om ögruppens status samt befästningarnas storlek och karaktär? heter det bl. a. i en ledare som tidningen Pravda på torsdagen ägnar åt Ålandsfrågan.

Tidningen betecknar Ålandsproblemets lösning som »otillräckligt förberedd och påskyndad» och lämnar en utförlig motivering till Rysslands inställning till frågan i Genève.

Den finska pressens försök, heter det vidare, att framställa Sovjetunionens hållning som krav vilka stå i strid med intresset att bevara militära hemligheter äro helt enkelt icke allvarligt menade. I själva verket har finska regeringen samtyckt att lämna dessa upplysningar till en annan regering — Sveriges — och vill t. o. m. förmå denna regering att delta i sin plan på öarnas befästande.

Bilaga C.

De finska politiska partierna och svenskheten.

(Utdrag ur Th. Wennerström: Den svenskspråkiga folkrörelsen i Finland, Göteborg 1934, sid. 176 ff.)

»Huru hava de finska politiska partierna ställt sig till den äktfinska rörelsen?

Det *finska framstegspartiet* antog den 25 april 1926 ett program i språkfrågan, som nära överensstämde med de äktfinska dogmerna, vilka en stor del av dess press med Helsingin Sanomat i spetsen redan tidigare och allt fortfarande förfäktat.

Landets näst största parti, *finska lantmannapartiet*, mest känt under den delvis missvisande benämningen *agrarpartiet*, har redan från äktfinska rörelsens första uppträdande reservationslöst anslutit sig till densamma. Vid partidagen år 1926 antog det ett vidlyftigt program i språkfrågan, som återspeglade de äktfinska kraven i all deras finsknationalistiska ofördragssamhet mot den svenska minoritetens berättigade fordran på likställighet. Agrarpressen har även med en enastående brutalitet fört en hetsig tidningskampanj mot svenskarna såväl i Finland som i Sverige. Det är i agrarpresen, man återfinner de mest obehärskade utfallen (se Th. Wennerström, »Svenskarna i Finland och Estland», Göteborg 1931, Bil. I).

Vid partidagen i juni 1931 antogs ett nytt program, som icke i något avseende står äktfinsarnas efter. Enligt detsamma kräva »agrarerne» att försvarsväsendets ledning bör läggas i händerna på »finska» och »nationellt tänkande män». Som sådana erkännas icke de svenskspråkiga officerarna. Ämbetsverken skola förfinskas och även de civila tjänstemännen skola göras »nationellt tänkande». Detta skall ske genom att vid tillsättandet av statstjänster vikt skall läggas ej blott på de sökandes tjänstekompetens utan även på deras »finskhet» och »på en på nationellt tänkesätt grundad för-

måga att sköta sin tjänst i det finska folkets mitt samt med särskild uppmärksamhet fästad vid de centrala ämbetsverkens förfinskande». Utrikesrepresentationen skall förfinskas genom att svenskarna uteslutas därifrån.

Det återstående borgerliga partiet, *finska samlingspartiet*, var en tid tveksamt, men antog vid partimötet i Helsingfors den 21 april 1929 en del resolutioner i språkfrågan, vilka anslöto sig till den äktfinska uppfattningen. Såsom mål för partiets strävan i språk- och nationalitetsfrågorna uppställdes Finlands omskapande till en nationell stat, där finska språket som nationellt språk bör vara landets enda officiella språk, likväl så, att befolkningen i det svenskspråkiga bosättningsområdet garanteras språkliga rättigheter i enlighet med »*nutida rättsuppfattning*» (kurs. av förf.).

Genom att på sitt program (jfr detta program med finländska regeringens skrivelse till Nationernas förbunds råd den 16 juni 1921, se kap. XI) i strid mot regeringsformens klara bud uppsätta införandet av *enspråkighet i statslivet*, det *svenska språkets bortväljande i skolorna* och *avlägsnande från studentexamen* samt *bildningsbehovets bestämmande efter folknumera*ren har det finska högerpartiet också godkänt de äktfinska dogmerna i språk- och nationalitetsfrågorna.

Det *socialdemokratiska* partiet har enligt sin princip intagit en neutral hållning. Men äktfinskheten finnes företrädd även där, och i den socialdemokratiska pressen hava förekommit skarpa utfall — dock ej redaktionella — mot svenskheten.»

Under den urtima riksdagen i Helsingfors i januari 1935 förekommo över 50 anföranden från representanter för Finlands borgerliga partier, vilka i fråga om hätsk inställning till Finlands svenska befolkning äro häpnadsväckande. Den i dem framträdande grundsynen är att Finlands svenskar äro främlingar i landet och hava där under årtionden verkat blott för snöd vinnings skull och i strid mot fosterlandets sanna intressen. (Se »Ur riksdagsdebatten i Universitetsfrågan. Äktfinska betraktelser», Helsingfors 1935.)

Bilaga D.

Vasabladet den 14 maj 1939.

Svenska språkets lagstridiga åsidosättande inom landets militärväsende.

Frågan föremål för en ingående utredning på svenska partidagen i Helsingfors i går.

Svenskspråkig reservofficersskola. — Enspråkiga svenska militärdistrikt. — Gemensam stab för det svenskspråkiga försvaret.

(Referat till Svenska partidagen av Rdm ing. T. Nordström.)

Nationalitets- och språkfrågan inom Finlands militärväsende har varit aktuell och tidtals t. o. m. mycket ömtåligt aktuell ända sedan frihetskrigets dagar. Förrän jag övergår till att närmare redogöra för situationen i detta nu på hithörande område, vill jag som utgångspunkt och bakgrund för min framställning erinra om förevarande frågas behandling på ett stort svenskt-öster-

bottniskt landskapsmöte eller landsting i juni 1918, alltså omedelbart efter frihetskrigets slut. Vid detta landskapsmöte, som räknade flera hundra av olika organisationer i landsdelen särskilt utsedda deltagare och som således var mycket representativt sammansatt, behandlades bl. a.

Militärfrågan ur svensk synpunkt på basen av under kriget vunna erfarenheter.

Referenten, redaktör E. Sundquist, framhöll härvid bl. a. följande:

»Ur folkpsykologisk synpunkt verkar det i hög grad fördärligt, ifall militärväsendet icke med det första kan fås något så när tillfredsställande ordnat. Om det från början råkar i vanrykte och får folkstämningen emot sig, så blir det i fortsättningen ytterst svårt att hjälpa upp saken. Om man vill räkna med en populär militärinstitution för framtiden, så äro snabba och ändamålsenliga åtgärder från vederbörandes sida oavvisligen av nöden. Kravet på uppställandet av särskilda svenska truppavdelningar inom finländska armén har varit aktuellt ända från frihetskrigets utbrott, då man ju i praktiken nästan undantagslöst hade att räkna med enspråkiga truppavdelningar, skyddskårerna, vilka voro sammansatta och utbildade efter resp. hemorters språkförhållanden. Enhetligheten i språkligt avseende, såväl bland dessa skyddskårer som inom den värvade s. k. svenska grenadjärbataljonen, vilken räknade 600 man och var enspråkigt svensk, torde ha utgjort en kraftigt medverkande faktor till truppernas stridsduglighet och användbarhet i kritiska situationer.

I slutet av februari 1918 utfärdade arméns högsta befälhavare vissa bestämmelser angående språket i generalstabens officiella skrivelser. Enligt dessa bestämmelser utsändes alla dagorder, cirkulär samt andra skrivelser på finska språket, dock sålunda, att svensk översättning bifogades eller skrivelsen i original uppsattes på svenska, i den händelse att resp. distrikts eller inrättnings officiella språk var svenska eller om institutionen var tvåspråkig. Dessa bestämmelser torde i den mån de sedermera blivit följda i praktiken över huvud ha visat sig vara rätt ändamålsenliga. Men tyvärr har — heter det vidare i referatet — förekommit fall, enligt uppgift i rätt stor utsträckning, då ifrågasvarande allmänt hållna bestämmelser visat sig alltför ofullständiga, för att trygga den svenska minoritetens rättmätiga anspråk.»

Sin framställning sammanfattade referenten i följande förslag till uttalande från mötets sida:

Österbottens svenska befolkning, vid allmänt möte företrädd genom utsedda representanter för alla inom landsdelen verkande politiska och kulturella sammanslutningar, uppställer såsom ett oeftergivligt villkor vid militärfrågans ordnande kravet på särskilda svenska truppavdelningar, där all undervisning sker på svenska språket och där såväl befäl som underbefäl fullt tillfredsställande behärska svenska språket. Svensktalande beväringar jämväl från övervägande finskspråkiga trakter eller annars blandade språkområden böra ovillkorligen tillerkännas rätt att fullgöra sin värnplikt vid dessa svenskspråkiga avdelningar.

Efter en ingående och sakrik diskussion godkände mötet enhälligt detta resolutionsförslag, dock med det radikala tillägget av ett uttryckligt krav på att även kommandospråket skulle bliva svenska.

Jag har här tagit mig friheten att såpass utförligt uppehålla mig vid det österbottniska landstingets behandling av militärfrågan för i detta nu hela 21 år sedan, för att påvisa, hurusom behovet och nödvändigheten av särskilda svenska truppavdelningar redan under frihetskriget och strax där-efter i yttermera tillspetsad form framträdde på dagordningen och hurusom detta av österbottningarna med kraft framförda krav ytterst bottnade

i de under krigets gång gjorda praktiska erfarenheterna. Dessa erfarenheter voro onekligen av den art, att de manade till oavlåtlig nationell vaksamhet och oryggligt hävdande av vissa oförytterliga grundbetingelser för den svenska ungdomens trivsel och andliga rörelsefrihet under fullgörandet av sin fosterländska värnplikt.

Även det hela Svensk-Finland omfattande folktinget, som sammankom 1919 i Helsingfors, hade militärfrågan på sitt program. Åsikterna och kraven gingo även här i allt väsentligt i samma riktning som i Österbotten. Huru det sedan gick känna vi alla till. De s. k. nationalitetsparagraferna i Finlands år 1919 tillkomna nya regeringsform utformades sålunda, att de svenska kraven och önskningsmålen nöjaktigt beaktades. Detta skedde emellertid icke godvilligt, utan under det ofrånkomliga trycket av de rådande bekymmersamma allmänpolitiska förhållandena och med hänsyn tagen till den även då aktuella ålandsfrågan m. fl. ömtåliga förhållanden.

Regeringsformens föreskrifter formulerades dock i alltför allmänna ordalag och den speciallagstiftning som där förutsattes har icke borteliminerat möjligheten till en för landets svenska befolkning ofördelaktig tolkning av regeringsformens nationalitetsparagrafer. Detta har under årens lopp givit möjlighet till mer eller mindre godtyckliga stadganden, förordningar och reglementen av administrativ natur. Så är tyvärr fallet framför allt på militärväsendets område.

Språkförhållandena i vår armé äro i detta nu icke ordnade på ett för de svenska värnpliktigas, underofficerarnas och officerarnas uppfostran och utbildning tillfredsställande sätt, ej heller överensstämna de till alla delar med gällande lagar och författningar.

I de svenska truppförbanden råder en kännbar brist på kompetent befäl och underbefäl. Enligt 1939 års statskalender finnas i Nylands regemente 6, tunga fältartilleriregementet 12, avdelta kustartillerisektionen i Hangö 5, Nylands skyddskårsdistrikt 4 och Vasa skyddskårsdistrikt 7 vakanta officersbefattningar. Vidare finnas obesatta officersvakanser i det tvåspråkiga första fältartilleriregementet samt i de tvåspråkiga skyddskårerna. Dessutom förekomma i de svenskspråkiga truppförbanden rätt många officersvakanser, som äro besatta med finskspråkiga officerare, vilka icke inneha lagstadgad språkkunskap. I detta avseende har man redan kommit så långt, att man även på ansvarigt militärt håll måste öppet medgiva, att ett av landets tre svenskspråkiga truppförband, nämligen avdelta kustartillerisektionen i Hangö, icke i detta nu kan existera utan dessa finskspråkiga officerare, vilka icke inneha lagstadgad kunskap i svenska språket. Ävenså förekommer i dessa truppförband i stor utsträckning obesatta underofficersvakanser samt sådana underofficerare, vilka icke utan tolk kunna komma tillrätta med svenskspråkiga värnpliktiga.

Alldeles särskilt bekymmer inger det faktum, att återväxten av svenskt befäl ingalunda numera är tryggad.

Från att c:a 30 procent av eleverna i kadettskolan under de första åren efter frihetskriget var svensktalande, ha de svenskspråkiga elevernas antal år för år sjunkit, så att de numera utgöra endast några procent av kadettskolans hela elevantal.

Under ovan skisserade förhållanden och då man beaktar, att svenskspråkiga reglementen och militärhandböcker icke finnas — det torde förekomma endast en användbar militärhandbok, nämligen »Stridshandledning för underofficerare» — samt då icke ens någon enhetlig svensk terminologi fastställts, utan i stort sett varje officer i de svenska truppförbanden har sin egen terminologi, varvid dels även facktermerna förekomma i finsk språkdräkt, är det uppenbart, att

de svenskspråkiga värnpliktiga erhålla en sämre utbildning än de finskspråkiga. Den svagare militära utbildningen samt officerare och underofficerare, vilka illa behärska manskapets språk, kan ifall av krig ha ödesdigra följder för de svenska truppförbanden och härigenom även för hela vårt försvar.

Bristen på underofficerare i de svenska truppförbanden beror förutom på den låga avlöningen, på de bristfälliga bostadsförhållandena. En bidragande omständighet torde även vara det faktum, att man under hela den tid Finlands armé existerat anordnat endast två högst tre svenskspråkiga strids-skolekurser för stamunderofficerare.

Orsakerna till den svenska officersbristen äro många. Här, liksom inom de finska truppförbanden, torde den låga lönenivån spela in. Detta är dock icke närmelsevis en tillräcklig förklaring på den svenska officersbristen inom vår armé.

Kraven på finsk språkkunskap hava redan länge varit så uppdrivna i reservofficers- och kadettskolan, att mången svensk yngling, som skulle ha förutsättningar och intresse för att genomgå reservofficersskolan och giva sig in på den militära banan, icke kan klara reservofficers- och kadettskolan på grund av svårigheterna med finska språket.

Dessutom är i dessa skolor en så hätsk finsknationell anda förhärskande och trycket på de svenska eleverna är ofta så stort, att svenska ynglingar icke gärna slå sig på denna bana. Denna pennalism förekommer framför allt från de finskspråkiga kamraternas sida, men under de senaste åren ha ock förekommit fall, då behandlingen även från lärarnas sida varit ytterst osaklig och klandervärd. Ytterligare medverkar den svenska officersbristen till att avancemangsmöjligheterna inom de svenska truppförbanden är betydligt mindre än inom de finskspråkiga truppförbanden.

Enligt 75 § 2 mom. regeringsformen bör värnpliktig, därest han icke själv annat åstundar, såvitt möjligt, hänföras till sådant truppförband, vars manskap har samma finska eller svenska modersmål som han och inom detsamma erhålla sin undervisning på detta språk.

Mot detta grundlagens klara bud syndas numera i stor utsträckning. För närvarande torde det vara regel och icke som lagen förutsätter undantag att svenska värnpliktiga från »förskingringen» och sådana som höra hemma i finska militärdistrikt placeras i finska truppförband. Man torde på basen av tillgängliga uppgifter kunna uppskatta dessa värnpliktigas antal till c:a 600 à 700 man, som således årligen befinna sig i finska truppförband. Trots att en del av dessa på egen begäran placerats i finska trupper, återstår, då man beaktar, att även ett antal ynglingar med finska som modersmål på egen begäran placerats i de svenska truppförbanden,

ett otillbörligt stort antal svenska värnpliktiga, som utan att därom själv hava anhållit placerats i finska truppförband.

I detta avseende måste ovillkorligen en korrigerig komma till stånd. Detta nödvändiggöres icke endast av att grundlagen så stadgar, utan även av Ålands tilltänkta militarisering, som om den kommer till stånd förutsätter, att fastlandssvensk militär förlägges till Åland. Denna korrigerig är även ofrånkomlig, ifall man icke avser att förfinska de på fastlandet förlagda svenska truppförbanden och deras förlägningsorter.

Enligt ovan citerade lagrum

böra de svenska eleverna i reservofficers- och underofficersskolorna — de avtjäna ju sin värnplikt — få all sin undervisning på sitt svenska modersmål och icke såsom nu i reservofficersskolan är fallet, endast ha rätt att använda svenska vid skriftliga prov.

Nu gällande system har lett till att ett stort antal för reservofficersexamen

lämpliga svenska ynglingar icke alls kunna kommenderas till dessa skolor och att en del som kommit till dessa kurser återkommenderats utan examen till sina regementen på grund av »bristande språkkunskap» — för att icke alls tala om de fall, där svenska elever bortkommenderats från dessa finskspråkiga reservofficerskurser på grund av »bristande ledarförmåga», såsom termen lyder och vilket i ett särskilt uppmärksammat fall, varvid föranställdes om officiell undersökning, ledde till att tvenne officerare bland skolans lärare blevo bestraffade.

För att för de svenska truppförbanden trygga en för krigstida behov tillräckligt stor reservofficersstam samt för att reservofficersutbildningen skall kunna ordnas i överensstämmelse med bestämmelserna i 75 § 2 mom. regeringsformen bör en svenskspråkig reservofficersskola komma till stånd.

Om man vill göra det möjligt för ynglingar från svenska hem och svenska skolor att genomgå kadettskolan, får något språkontyg för inträde i kadettskolan icke fordras, och de svenska eleverna böra få rätt att avfatta sina svar på svenska vid alla skriftliga och muntliga prov. För att möjliggöra detta bör till skolan kommenderas ett tillräckligt antal sådana lärare, som äro kompetenta att bedöma även svenskspråkiga skripta, samt även någon svenskspråkig officer, under vilken de svenska eleverna i disciplinärt avseende skulle stå.

Ovannämnda korrigeringar skulle, fränsett att de äro påkallade av bestämmelserna i gällande lag, vara ägnade att i någon mån minska den skriande svenska officersbristen.

Dessa åtgärder kunna dock ännu icke närmelsevis råda bot på denna brist, vilken, om värnplikt införes på Åland, blir ännu mera kännbar. Om ålänningarna åvälvas skyldighet att avtjäna värnplikt och om överenskommelsen med Sverige förutsätter, att de fastlandssvenska trupper, som förläggas till Åland, skola ha officerare, som fullständigt behärska svenska språket, vilket för övrigt redan bestämmes i gällande lag — kan denna överenskommelse i detta nu icke hållas, ifall officerskåren vid de på fastlandet förlagda svenskspråkiga truppförbanden icke yttermera lagstridigt förfinskas.

Om man önskar avskaffa den svenska officersbristen, böra förhållandena i armén ordnas så, att en viss möjlighet till karriär förefinnes även för en svensktalande officer, utan att han behöver avstå från sitt svenska modersmål eller söka sig till ett finskt truppförband.

Såsom det nu är ordnat är det i stort sett slut med en svensktalande officers möjligheter till avancemang, då han uppnått kaptens grad. Den omständigheten, att det i armén för närvarande finnes relativt många svensktalande officerare i de högre graderna jävar icke ovannämnda påstående, ty det övervägande flertalet av dem tillhöra dels jägarna, dels en äldre generation.

Förhållandena vid reservens repetitionsövningar i Kankaanpää senaste höst skänka oss en skrämmande klarhet om huru man inom vår armé numera anser sig kunna negligera språkbestämmelserna i gällande lag samt huru bristfällig de svenska värnpliktigas utbildning under nuvarande förhållanden blir.

Riksdagsman Helenelund berörde förhållandena vid dessa repetitionsövningar under riksdagens remissdebatt senaste höst, men jag vill här i detta sammanhang redogöra för desamma.

I repetitionsövningarna deltog två infanteribataljoner, varav en finskspråkig och en svenskspråkig samt en svenskspråkig artillerisektion. Styrkeförhållandet mellan svensk- och finskspråkiga trupper var sålunda ung. 2: 1. Som repetitionsövningscentralens stab fungerade Syd-Österbottens militärläns stab. Av stabens officerare var adjutanten fullständigt enspråkigt finsk. Härigenom blev den svenska bataljonens adjutant, vilken dagligen genom för-

medling av repetitionsövningscentralens adjutant mottog order för den svenska bataljonen, ej en enda gång i tillfälle att tala ett svenskt ord med centralens adjutant. Vid orderutdelningen, som dagligen för bataljonernas och sektionens adjutanter hölls av centralens adjutant, var samtalspråket enbart finska.

Frånsett ett eller högst två undantag voro alla från repetitionsövningscentralen utgående order, befallningar, meddelanden m. m. vare sig de voro muntliga eller skriftliga finskspråkiga. De flesta eller de som ankommo i form av skriftliga telefonogram och vilkas antal under övningstiden stego till åtskilliga tiotal voro undertecknade enbart av centralens adjutant och voro i allmänhet ej avsedda att såsom sådana sändas vidare till kompanierna, ehuru de i desamma ingående meddelandena eller befallningarna i en eller annan form måste vidarebefordras. Även finskspråkiga skrivelser avsedda att tillställas kompanierna i tjänsteväg anlände ofta från centralen och måste såsom sådana översändas till kompanierna, ehuru det i de flesta fall blev nödvändigt att på bataljonsstaben översätta åtminstone relevanta fakta. Även om de flesta order undertecknats enbart av centralens adjutant förekommo jämväl finskspråkiga skrivelser undertecknade av kommandören och stabschefen. I tjänsteärenden var finska språket således i detta avseende helt dominerande.

För vissa periodiska anmälningar och rapporter, som från bataljonsstaben sändas till övningscentralens stab eller andra instanser och för vilka föreskrivits användningen av fastställda formulär eller blanketter, funnos endast finskspråkiga sådana. Svenskspråkiga blanketter förekommo över huvud taget icke.

De för repetitionsövningarna gällande allmänna bestämmelserna ävensom speciella för desamma gällande reglementen, av vilka funnos ett flertal, många mycket vidlyftiga, förekommo ej alls på svenska.

De i desamma ingående bestämmelserna voro avsedda icke endast för officerare, utan även underofficerare. Särskilt reservistfältväblarna voro tvungna att om desamma taga noggrann kännedom, vilket självfallet i de flesta fall till följd av det främmande språket var omöjligt. Det samma gällde de för underhållstjänstens ordnande utfärdade vidlyftiga bestämmelserna. Ej heller gjordes något för att de svenskspråkiga reservisterna skulle lära känna de ofta mycket invecklade bestämmelserna i ifrågavarande reglementen. Det enda som i denna riktning gjordes var att för officerarna hölls en föreläsning angående underhållstjänsten, såsom denna ordnats i underhållsreglementet,

men denna enda föreläsning hölls på finska.

Alla från underhållsbyrån utgående order och befallningar voro undantagslöst avfattade på finska. Samtliga de på bataljonens stab samt kompaniernas kanslier för användning förskrivna stämplarna, med vilka utgående order och skrivelser ävensom reservisternas militärpass skulle stämplas, voro enspråkigt finska. Finska stämplarna kommo sålunda hela tiden till användning på svenska handlingar.

Av de till den svenskspråkiga bataljonen kommenderade 5 stamanställda underofficerare, vilka under repetitionsövningen fungerade som kompanifältväblar, voro 4 — således alla utom en — finskspråkiga och hade inga möjligheter att göra sig förstådda på svenska och förstodo ej heller svenska. Utom som kompanifältväblar tjänstgjorde sagda stamunderofficerare som kompaniernas rustmästare samt som instruktörer för de till reserven hörande fältväblarna och andra till kompanikanslierna kommenderade underofficerare och reservister, bestående av skrivare och delvis ordonnanser.

När de finskspråkiga fältväblarna ej kunde göra sig förstådda på svenska

är det naturligt, att den utbildning, ifrågavarande grupper av reservisterna enligt en rationell skolningsplan borde ha erhållit, helt uteblev.

Ovanberörda missförhållanden förekommo icke i samma utsträckning under den tid de till extra repetitionsövningarna inkallade reservisterna voro stationerade i Kankaanpää. Efter det repetitionsövningarnas stab ersatts av den svenska regementsstaben åsidosattes språklagens bestämmelser icke mera i samma omfattning av staben. De till kompanierna kommenderade stamfältväblarna förblevo likväl hela tiden desamma, med undantag av den enda svenskspråkiga, som ersattes med en annan svenskspråkig.

Denna skildring beträffande förhållandena i reservövningarna i Kankaanpää förefaller otrolig, men överensstämmer det oaktat noggrant med verkligheten.

Missförhållandena där äro heller icke undantag, utan hava förekommit i samma grova form under tidigare reservövningar. Förhållandena voro icke heller nämnvärt annorlunda bland de svenska reservisttrupper, som sammandros under de kritiska dagarna senaste höst i Åbo. En avsevärd del av militärdistriktets officerare kunde icke använda sig av manskapets svenska modersmål.

Under förhållanden sådana som de ovan relaterade måste man ovillkorligen fråga sig: Vems är felet? Vem bär ansvaret för att grund- och språklagens bud negligeras i vår armé? Vem ansvarar för de följder, som den bristfälliga utbildningen av svenskt manskap i händelse av krig kan få? Avsikten är i detta sammanhang givetvis icke att utpeka någon särskild syndabock, men vi måste dock sträva till att åstadkomma sådana förändringar i nu gällande system, att här påtalade missförhållanden avlägsnas och omöjliggöras för framtiden.

För att detta skall kunna ske, bör ovillkorligen enspråkigt svenska militärdistrikt upprättas för de svenska värnpliktiga. Vi ha i detta nu ett enspråkigt svenskt militärdistrikt, nämligen Vasa militärdistrikt. För de svenska värnpliktiga i Nylands, Åbolands och Ålands svenska bygder bör ett enspråkigt svenskt Helsingfors militärdistrikt och ett enspråkigt svenskt Åbolands och Ålands militärdistrikt upprättas. Dessutom böra de svenskspråkiga truppförbanden sammanföras till operativa enheter, med enhetlig svensk ledning (officerare med fullständig kunskap i svenska språket).

I detta syfte bör en »de svenskspråkiga truppernas stab» bildas, vars chef är »de svenskspråkiga truppernas chef» och vilken för övrigt består av tvenne avdelningar, indelade i erforderligt antal byråer. Den ena avdelningen handhar mobiliseringsärenden, och under denna avdelning sortera de tre svenska militärdistrikten. Den andra avdelningen handhar de svenska truppärendena. Följande truppförband underlyda denna avdelning: Nylands regemente, fältartilleriregementet i Vasa, avdelta kustartillerisektionen i Hangö, samt, om Åland befästes, militärförläggningen på Åland. Den svenska sektionen av första kustartilleriregementet borde införlivas med avdelta kustartillerisektionen i Hangö eller om Åland befästes överföras till Åland. Under avdelningen för de svenska trupperna skulle även den svenska reservofficersskolan och de svenska stridsskolorna sortera. Avdelta kustartillerisektionen i Hangö och eventuella kutsartilleriformationer på Åland skulle i vapentekniska frågor samarbeta med sjöstridskrafternas stab.

De förslag till ändringar och omställningar inom vårt militärväsende, som i detta referat framförts, innebära ingalunda några långtgående krav. De äro icke avsedda och få icke heller upptagas som en stridssignal i en för vårt land kritisk situation. De innebära endast ett krav på att förhållandena inom armén ordnas så att den militära utbildningen för de svenska värnpliktiga, underofficerarna och officerarna blir lika effektiv som för de finska. Krav som

syfta till dylika mål kunna icke anses vara uteslutande svenska. De kunna till alla delar motiveras ur allmän fosterländsk synpunkt.

Militärfrågan har redan tidigare uppmärksamrats av partiets centralstyrelse och svenska riksdagsgruppen. En av riksdagsgruppen tillsatt tremankommitté har å gruppens vägnar uppvaktat armébefälhavaren, statsministern samt vederbörande fackminister och till dem framfört förslag, som i stort sett gått i samma riktning som de här framförda. Enligt min uppfattning är kravet på att de svenska truppförbanden skulle ställas under enhetlig svensk ledning en ofrånkomlig grundbetingelse för att de ödesdigra missförhållanden, som här i så riklig mån påtalats, skall kunna avlägnas.

Den svenska politiska ledningen har icke endast en självklar rätt utan en oavvislig skyldighet att kräva att förhållandena inom vår armé ordnas så att vårt lands svenska befolknings manliga ungdom icke i händelse av krig måste förblöda till följd av en underhållig utbildning eller på grund av att den har befäl och underbefäl, som icke kan uttrycka sig på dess språk.

På basen av vad här framhållits ber jag få föreslå, att partidagen måtte omfatta följande uttalande:

Efter att ingående ha behandlat militärfrågan med särskilt beaktande av de svenskspråkiga värnpliktigas, underofficerarnas och officerarnas utbildning och efter att ha konstaterat att grundlagens språkparagrafer för närvarande i stor utsträckning negligeras inom vårt militärväsende, varigenom den svenska militära utbildningen blir starkt lidande, riktar svenska partidagen till statsmakten en allvarsam vädjan om att åtgärder vidtagas därhän, att grundlagens och språklagens bud lojalt följas även inom vår försvarsmakt och att den militära utbildningen för svenskt befäl, underbefäl och manskap göres så effektiv som den motsvarande finska. I detta syfte bör tillses:

- 1) att bestämmelserna i 75 par. 2 mom. av regeringsformen om att värnpliktig, därest han icke själv annat åstundar, såvitt möjligt hänföres till sådant truppförband, vars manskap har samma finska eller svenska modersmål som han, obrottsligt följes;
- 2) att en svenskspråkig reservofficersskola inrättas för utbildande av svenska reservofficerare;
- 3) att svenska elever i kadettskolan ges rätt att i muntliga och skriftliga förhör avge sina svar på svenska språket;
- 4) att enspråkiga svenska militärdistrikt för de svenska värnpliktiga i Österbotten, Nyland, Åboland och Åland bildas;
- 5) att de svenskspråkiga truppförbanden och militärdistrikt underställas en enhetlig ledning och för detta ändamål en för hela det svenskspråkiga försvaret gemensam stab bildas.

Bilaga E.

Vasabladet.

Vasa den 21 maj 1939.

Nationell självuppgivelse.

Den stora frågan på årets svenska partikongress var militärfrågan. Hela allvaret i denna fråga träder fram först när den ställes mot bakgrunden av Ålands militarisering. Man frågar sig: vad betyder all lagstiftning och

alla avtal rörande svensktalande truppdelars förläggning inom landskapet Åland, då den föregående tiden visat, att själva grundlagens stadgande om svenskarnas rätt på det militära området ständigt och jämt åsidosattes? Vad har det väl för betydelse, att en svensktalande truppkontingent förlägges till Åland, då det i armén råder en skriande brist på svenskt befäl och underbefäl?

Alla utfästelser till trots måste man på goda grunder tyvärr befara, att de planerade befästningsarbetena icke skola kunna igångsättas och fullbordas utan en stark invasion av finska arbetare, efterföljda av trupper, som visserligen enligt lagens bokstav till största delen skola vara svensktalande, men vilka av olika, icke närmare specificierbara orsaker utan större svårigheter kunna spädas ut med finska element och kommenderas av tvevelaktigt »svenskspråkigt» befäl och underbefäl samt underlyda en militärförvaltning, bestående av äktsfinskt orienterade tjänstemän.

Ingen kan väl betvivla, att icke dessa officerare, underofficerare och militära tjänstemän med familjer mer eller mindre varaktigt skola slå sig ned på Åland. Med den finsk-nationalistiska anda, som f. n. så gott som genomgående är rådande inom vårt försvar, komma dessa element att stå i bjärt motsättning till ögruppens befolkning. Huru vill man väl inrätta språkförhållandena på Åland under dessa villkor? Huru skall det gå med skolor, välfärdsinrättningar m. m. för dem, som på detta sätt flytta till Åland och som sannolikt i de flesta fall bli bofasta där?

Men detta är frågan, sedd endast ur åländsk synpunkt. Den har även en sida, som vetter åt fastlandssvenskarna. Om den härintills mest skyddade delen av det svenska Finland försattes i samma läge som övriga svenska delar av landet, så har man öster om Skiftet sannerligen ingen orsak att glädja sig.

Ålands nationellt privilegierade ställning har varit en styrka för det övriga svenska Finland och icke tvärtom. Varje försök att lösa det svenska problemet i Finland måste bygga på samma självstyrelseprincip, som tillförsäkrade Åland dess nationella garantilagstiftning. Det intresse, som från Sveriges sida kan tänkas vara ägnat att främja fortlevandet av en svensk befolkning i Finland, förlorar en god del av sin betydelse, om Åland går samma öde till mötes, som hotar övriga svenska landsdelar i Finland: att geografiskt och kulturellt penetreras av det finska folkelementet.

Eller tror väl någon, att de, som nu stå upp och på svenska språket vittna, att deras kulturella, ekonomiska och politiska intressen exakt sammanfalla med det finska folkflertalets, skola tillmätas någon betydelse för svenskhetens existens i Finland? Det göres för närvarande här hemma ofantligt mycket för att paralysera alla yttringar av svensk politik; inbillar sig väl någon på allvar, att detta är ägnat att främja vår framtida existens som svenskar?

Det dolda ideal, som ligger bakom, är att det icke bör finnas någon politisk gemenskap mellan landets svenskar, att de m. a. o. böra söka sin politiska tillflykt hos socialdemokrater, agrarer, samlingspartister och ikl-are.

Vad har blivit följden av denna kryptogama finskhet? Jo, att vi inte längre äga någon fast samlad grupp i riksdagen, ingen verkligt enhetlig partiledning, intet stort sammanhållande politiskt tidsningsorgan i landets huvudstad, jag icke ens i hela södra Finland någon större förbehållslöst nationellt svensk tidning.

Det kan vara besvärligt att höra allt detta för dem uttalandet gäller. Men det täcker sanningen så nära som det i en bristfällig värld är möjligt.

Om detta är, såsom vi fatta saken, den verkliga bakgrunden, så är det lätt

att förstå det öde, som hotar övergå de försök, vilka från ansvars-kännande nationellt svenskt håll i landet göras att ställa den nuvarande ålandsfrågan i relief mot de rådande förhållandena inom armén.

Vid den nyligen hållna svenska partidagen gjordes försök att lägga krokben i vägen för alla åtgärder att få till stånd en effektiv lösning av den svenska frågan inom armén. Om det inte helt lyckades, berodde det på att partidagens flertal inte helt och hållet lät sig överraska. Men ett par dagar efteråt sticker landets största svenska tidning, som f. ö. inte ansett partimötet vara värt några redaktionella kommentarer, in en andra-plats-ledare, författare av den kände katolskt omvända f. d. lappobeundraren och reservistexpertern Jarl Gallén.

Detta aktstycke vore inte värt att refereras, därest det inte skulle stått att läsa i Hbl. för den 17 dennes.

Vad är det då tidningen har att säga Finlands svenskar i denna fråga? Jo, att det endast är till nytta för svensk ungdom att »bryta språkgränsen» och att slå en »bräsch i språkgränsen», när landets svenska ungdom utbildats i finska truppförband och reserv- och underbefäl få all militär undervisning på finska. »En annan sak», säger Hbl., »är givetvis att grundlagens bestämmelser ovillkorligen böra efterlevas.» (God morgon, yxskaft!)

Ett förenhetligande av de svenska truppenheternas ledning skulle dock betyda »isolering», »försämring av andan inom vår officerskår», »det definitiva uppgivandet av vår historiska uppgift i detta land» o. s. v.

Alltså: ett beklagande av att finnarna i vårt eget välförstådda intresse bryta mot grundlagens bud och att den av oss själva närda s. k. språkstriden hindrat svenska ynglingar att lära sig finska språket, att bryta sig ut ur svenskhetens pestsmittade »skyddspark» och ägna sig åt officerens eller underofficerens yrke. Alla krav på att svensk ungdom inte skall få förblöda utan att den åtminstone på sitt modersmål fått lära sig soldatens yrke, att denna ungdom skall förvägras ett på sitt modersmål skolat befäl och underbefäl — det är för Hbl:s militära rådgivare, reservlöjtnant Gallén — nitsjevo, det strider mot vår historiska mission »i detta land».

Hr Gallén — och tidningens — slutsats är synnerligen upplyftande: »Hålla vi vår försvarsvilja levande, vår vilja att trots all brist på förståelse, trots alla orättvisor tjäna hela vårt land, skola vi finna att vi på detta sätt bäst tjäna även oss själva.»

Detta salvelsefulla råd är det enda i tidningen Hufvudstadsbladet med dess upplysta redaktionsråd har att bestå dem, som i dessa tider, då frågan om Ålands tragiska militarisering håller på att fullbordas inför våra ögon, vilja göra någonting i en stor svensk livsfråga. Sådana uttalanden av landets största svenska tidning äro helt enkelt nationellt självmord.

Bilaga F.

Eskilstuna-Kuriren den 24 maj 1939:

Vår utrikesminister har nu nått nordismens sjunde himmel. Hans framträdande i Ålandsfrågan inför höga rådet i Genève är en enda lovsång till det samförstånd, som råder i Norden och enkannerligen mellan Sverige och Finland beträffande den åländska ögruppens befastande och bevarandet av ålänningarnas rättigheter, svenska språk och självstyre. Mycket, som man

på dessa breddgrader med iver och intresse väntat på har, till och med i förklarad form, plötsligt blivit uppenbarat i Genève — dock endast i ord. Man visste inte tidigare att Finland var så varmt intresserat för det åländska självstyret och allt vad därmed sammanhänger. Man har nämligen hittills förgäves spejat efter den handling, som skulle bevisa detta. Tillmötesgåendet har som bekant suttit långt inne. Under många år har det överhuvud taget icke existerat. Finland har på alla sätt trakasserat ålänningarna och den rätt, som tillkommit dem. Nålstyngstaktiken har suttit i högsätet. Under de snart tjugu år, som gått sedan Åland fick sitt självstyre, har Finland icke i någon mån lyckats vinna ålänningarnas förtroende och med samhörighetens band knyta dem till riket. Hur skulle för övrigt detta ha varit möjligt med det systematiska arbete, som hela tiden bedrivits för att undantränga den svenska befolkningen inom riket och med alla till buds stående medel — även mycket nationalistiskt futtiga sådana — kringskära dess rättigheter? Vad ålänningarna beträffar tog sig den finska samförståndsviljan och generositeten endast för några månader sedan som bekant uttryck i en utredning om revision av självstyrelselagen, vilken utredning, när den förelåg färdig, befanns vara av ett sådant innehåll, att den icke tålde offentlighetens ljus. På finsk mark har beredvilligheten in i det sista haft mycket svårt att ta sig fram. Alla hade väntat att regeringen i Helsingfors skulle ha varit angelägen om att samtidigt med de övriga förslagen i Ålandsfrågan även framlägga proposition om allsidig revision av självstyrelselagen och därmed ge både ålänningarna och Sverige ett otvetydigt bevis på sin goda vilja. Men det har den, som bekant, inte hunnit med. Den har ställt saken på framtiden.

I Genève är det emellertid, enligt vad hr Holsti försäkrar, »utan vidare klart» att Ålands särrättigheter skola respekteras. »Finland har av egen fri vilja och för att undvika missförstånd givit Sverige en försäkran i sådant avseende.» Häröver blir hr Sandler så imponerad att han tillgriper sitt allra vackraste blomsterspråk och håller ett längre anförande om det enastående samförstånd, som numera råder mellan svenskt och finskt. Titta på oss, säger han till Halifax och Bonnet, vi komma arm i arm och äro så förfärligt överens om allt. Finland har varit så underbart tillmötesgående, och däröver äro vi i Sverige så glada och tacksamma. Hr Holsti har ju, som ni hört, nyss försäkrat att de avtalade befästningsåtgärderna icke skola inkräkta på den särskilda internationella ställning, som landskapet Åland åtnjuter i fråga om självstyrelse, språk och egenart.

Nyss förut har finska regeringens ombud i sitt anförande förklarat att Ålandsöarna äro en oskiljaktig del av Finland. Men detta konstaterande av att Sverige icke skall vara enfaldigt nog att hålla på den nationella självbestämmningsrätten för ålänningarnas vidkommande berör icke hr Sandler. Hans lycka är fullkomlig. Han är övertygad om att ålänningarna också skola bli lyckliga och försäkrar att hans regerings intresse för deras rättigheter kommer att bestå även i framtiden. Om han därmed menar samma minimala intresse, som han och Sverige hittills visat, får man inte veta. Skalar man av hans blomsterspråk, så finner man, att vad som kvarstår, är att *Sverige nu definitivt sviker svenskarna på Åland och överlämnar dem och deras svenska kultur åt en farofylld framtid, då förfjinskingssträvandena, när de på nytt dyka upp, kunna bedrivas i skydd av kanonerna på Lågskär och Kökar. Inga än så stora blomstersång till de nyfrälsta finnarna och deras enastående vänlighet mot oss, stackars blygsamma svenskar, kunna dölja det faktum, att vår utrikesminister, lika lycklig som omedveten, engagerar Sverige i ett företag, som för vårt vidkommande icke gärna kan sluta med annat*

än nederlag och nationell förödmjukelse. Sådant kan man naturligtvis icke se från så sublima höjder, som nordismens sjunde himmel, där sir Rickard nu befinner sig, men från de fastare marker, där det unga Finland arbetar, äro framtidspektiven tydligt skönjbara.

Bilaga G.

Tidningen Åland.

Mariehamn den 16 maj 1939.

Ålandsdebatten i riksdagen.

Under Ålandsdebatten i riksdagen senaste onsdag gjordes de utförligaste inläggen på svenskt håll av riksdagsmännen Estlander, Mattsson och Stenvall, vilkas uttalanden i referatform redan delgetts denna tidnings läsare.

Rdm. Estlanders anförande var till väsentlig del en vidräkning med dem, som ej velat eller förmått inse, att den åländska självstyrelsen djupt beröres av landskapets återmilitarisering. Den främsta förutsättningen för en uppgörelse mellan riket och Åland i detta sammanhang såg talaren i en av statsmakterna godkänd ändring och utvidgning av landskapets självstyrelselagstiftning. I den mån återmilitariseringen undanrycker någon av grunderna för bevarandet av landskapets kulturella och nationella autonomi, skall ett vederlag givas, som till fullo garanterar, att Ålands särställning fortbestår oförsvagad. Och härvid är det ej nog med den ändring av garantilagens jordparagraf, som regeringen nyligen föreslagit. Det är ej heller att förvåna sig över, att hr Estlander i sin egenskap av rättslärd påpekade en märklig motsägelse, som förefinnes mellan det senaste förslaget till åländsk värnpliktslag och det i början av detta år ingångna Ålandsavtalet med Sverige. Enligt det senare får Finland rätt att inom den norrom den nya demarkationslinjen belägna zonen giva Ålands invånare militärutbildning, men väl att märka är att denna rätt gäller under *tio års tid*. Men förslaget till värnpliktslag innehåller ingen dylik tidsbegränsning! Detta betraktade talaren som en avvikelse från ingångna förpliktelser, och det syntes honom otänkbart, att Ålands landsting skulle kunna godkänna förslaget i denna punkt. — Tal. fann även anledning att påminna om hur ålänningarna i värnpliktsfrågan gjorts till föremål för påtryckning genom att det ställts i utsikt, att en eventuell tjänstgöring vid lots- och fyrrinrättningen komme att anordnas i stil med en strafftjänstgöring.

Rdm Stenvall framhöll bl. a., att lösningen av Ålandsproblemet i hög grad gestaltar sig till en ödesfråga för ålänningarna och att det är stora uppoffringar man kräver av dem. Han var av den uppfattningen, att Ålandsplanen i praktiken komme att äventyra Ålands svenskhet. Trots garanti-lagen kan remilitariseringen medföra finsk inflyttning med ty åtföljande uppkomst av förfinskningshärddar i form av privatskolor o. s. v. De åländska farhågorna för morgondagen äro i hög grad motiverade.

Den åländske riksdagsrepresentanten redogjorde även utförligt för de motiv, som ligga till grund för den inställning det stora flertalet av Ålands befolkning ådagalagt inför remilitariseringen. Och han sökte även i detalj påvisa, att denna inställning kan vara förståelig. Men å andra sidan kunde talaren ej taga på sitt ansvar att intaga en negativ inställning till de nu före-

slagna åtgärderna, och han måste godtaga regeringens uppfattning att Ålands befolkning icke kan vara part i konventionen beträffande Ålands internationella ställning. Hr Mattsson, som betonade sin vilja att bevaka landskapets intressen och sin redobogenhet att motsätta sig åsidosättande av dess rättigheter och befogenheter, sade sig med glädje ha funnit, att regeringen i samband med försvarsplanens genomförande gett uttryck för sin goda vilja att respektera landskapets självstyrelse och befolkningens nationalitet; tal. framhöll dock nödvändigheten av att denna goda vilja måtte komma till synes i praktiken.

Vid genomläsandet av de tre riksdagsmännens uttalanden, ur vilka här endast några detaljer berörts, finner man att det åländska remilitariseringsproblemet hos de båda icke-ålänningsarna framkallat många betänkligheter, som i en del fall, åtminstone vad hr Stenvall vidkommer, bära pessimismens prägel. Den åländske representanten baserar sitt ställningstagande på det förtroende han anser sig kunna hysa för den politiska maktkonstellation, som nu i nådens år 1939 är den ledande i Finland; den goda vilja han funnit på detta håll gör att han ser ljusare på läget än hrr Estlander och Stenvall samt det stora flertalet ålänningar.

Bilaga H.

Tidningen Åland den 23 maj 1939.

Prof. Estlanders inlägg i riksdagen i Ålandsfrågan.

I »Åland» för lördagen d. 13 maj redogjordes för riksdagsdebatten i Ålandsfrågan den 10 maj. Vi begagna oss därvid av Hbl:s referat. Då prof. Estlanders andragande var något knappt återgivet, avtrycka vi här nedan in extenso senare delen av hans uttalande och var detta av följande lydelse:

Det förefaller mig som om regeringens uppfattning om förhållandet till Åland krävde att belysas också från annat än officiellt håll. Måhända skall därvid också över opinionen på öarna falla en i någon mån annan dager än den som erhållits genom regeringens framställningar.

Då man tager kännedom om regeringens framställning och jämför den med propositionen nr 113,¹ så måste man fråga sig — en fråga som jag ber få ställa till herr statsministern: huru det kunnat ske med statsministerns goda minne, att då Finland i överenskommelsen med Sverige avtalat en under 10 års tid gällande rätt att bl. a. »inom den norrom den nya demarkationslinjen belägna zonen giva Ålands invånare militärutbildning» samt av de övriga signatärmakterna begärt bifall till bl. a. just denna befogenhet under denna tidrymd — huru det då kunnat ske att regeringen dock från sin proposition utelämnat denna tidsbegränsning och likväl yrkar, att riksdagen skall antaga och Åland bifalla till att värnplikt på öarna införes utan varje tidsbegränsning i lagen? Huru, frågar jag, har ett dylikt tvetydigt förfarande kunnat inslås? Det är icke på republikens presidents gottfinnande, såsom i motiven till propositionen nr 113 såges, det är icke

¹ Propositionen nr 113 gäller åländsk värnplikt.

på presidentens gottfinnande det får bero om Finland håller vad som utlovats i avtalet med Sverige och vid inhämtandet av andra staters begivande. Det är icke presidenten som skall avgöra detta; det är lagen.

Att riksdagen skulle godkänna denna egendomliga avvikelse från åtagna förpliktelser, vill jag ej tro; att Ålands landsting skulle göra det, är, synes det mig, otänkbart.

Jag nödgas här på denna punkt något ingå på propositionen nr 113, ehuru jag som sagt kommer att begära dess bordläggning.

I samband med att ingen tidsbegränsning satts för lagen återopas i propositionen att i lagens ställe skulle, om »dess tillämpning bleve t. v. inställd», kunna införas tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen. Detta slags tjänstgöring har under ålandsfrågans utveckling ej sällan framdragits för att utgöra ett hot och en tumskruv på ålänningarna, om de icke behagade foga sig. Tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen skulle nämligen, har man låtit förstå, anordnas snarlikt en strafftjänstgöring, då man skulle neka ålänningarna det som nu, ehuru tydligen rätt ovilligt, medgives i fråga om militärtjänst. Det är på sin plats att här erinra om att år 1929 den utav riksdagen då beslutna lagen, som skulle försätta 27 § i autonominlagen i tillämpning, blev av högsta domstolen underkänd, främst emedan lagen ställde de tjänstgöringsskyldiga under strafflagen för krigsmakten.

Under den hetsiga pläderingen för den åländska värnplikten har man glömt att denna värnplikt är militäriskt sett och således för neutralitetsvärnet utav synnerligen underordnad betydelse. Det förvånar därför endast att från rikets sida så mycken affär gjorts av denna detalj i försvaret, när vederbörande icke vårdat sig om att på tjugo år tillgodose exempelvis behovet av ett tillräckligt rörligt kustförsvar till sjöss, vilket kunnat och bort finnas till hands nu och som även med neutralitetskonventionens ännu gällande bestämmelser ingalunda saknat all betydelse. Men just det sätt, varpå värnpliktstjänsten av ålänningarna krävts, har medfört att dessa med mistro begynt betrakta hela planen. Det sätt, varpå denna olyckliga start fullföljdes, endast fördjupade den remna som bort överbyggas. En byråkratisk uppfattning, åt vilken herr utrikesministern just lånade sitt understöd, ledde till att ålänningarna, vilka dock så nära beröras av planerna, blevo ända från början lämnade utanför. Det hade dock i vårt land, som berömmar sig av sin demokratiska medborgaranda, icke gått rikets ära för när, om ålänningarna erkänts som moraliskt medberättigade att få upplysningar och att få uttala sig i saken ända från början. Under hela frågans utredande vidblevs likväl samma sårande hållning.

I samma skåra föll ytterligare ett hugg, då på olika håll offentligen och tämligen oförtäckt erinrades om att Ålands rätt kunde, ja komme att skjutas åt sidan, om man ej där gäve efter. Jag vill ej säga att regeringen skulle hava nedlåtit sig till dylikt hot om laglöshet. Herr statsministern har tvärtom en gång offentligen förklarat, att Finland kommer att respektera alla konventioner och förpliktelser. Med den agitation, vilken bröt lös, hade det dock bort finnas möjlighet för vederbörande att utöva inflytande på och mildra, i värsta fall genom ett medel, som i andra länder kommer till användning, nämligen offentliggörande av uttalanden å regeringens vägnar.

Det måste även betraktas, synes det mig, som oerhört, att stora tidningsblad i månadstal ägnat sig åt att direkt och rent personligt söka nedsätta män, vilka åtnjuta sin hembygds förtroende och som för dess väl arbeta enligt sin övertygelse med fullkomlig känsla av ansvar.

Till en början och länge nog synes man ej alls på regeringshåll hava förstått eller vidgått att Ålands självstyrelse djupt berördes av befästningar och

värnplikt. Beredningen av de förslag, som efter hand växte fram, blev därigenom betänkligt ensidig. Följden har blivit att den fullkomligt oundvikliga omarbetningen och utvidgningen av landskapets självstyrelselag först och främst genom ett felaktigt och olyckligt direktiv leddes in i en orätt fåra. Den sakkunskap, som av regeringen kunnat användas för det viktiga syftets snara ernående, blev därigenom också orätt inriktad.

Herr utrikesministern antydde att det här gäller svåra problem, då fråga är om att omarbete Ålands autonomilag. Detta är sant. Jag kan själv vittna om att det behövs kanske en tjuvu år att komma in i denna fråga, ifall den som icke känner den vill avgöra den. Jag vill hoppas att herr utrikesministern icke tänker att regeringen skall sätta sig så väl in i saken, att det verkligen skall gå tjuvu år, innan detta lagförslag kommer till synes.

Ännu har besked icke givits och med all sannolikhet finnes ännu icke inom regeringen klarhet om vad saken gäller och om vad uppgiften kräver, ej heller om vad regeringen anser sig förpliktad att sätta i stället för vad som undergräves uti Ålands självstyrelse, vad som i sådan händelse måste i en liberal anda eller åtminstone på ett med rättvisa och billighet överensstämmande sätt återställas. Det gäller att om så går, att Ålands militarisering undanrycker en av grunderna för bevarande av landskapets kulturella och nationella autonomi, giva sådant vederlag att Ålands av internationell och nordisk opinion sanktionerade status fortbestår oförsvagad. Regeringens proposition nr 114¹ är ett steg i rätt riktning, men långtifrån tillräckligt. En sådan kompensering, färdigt formulerad och godkänd av Finlands båda statsmakter, är, synes det mig, den främsta förutsättningen för en uppgörelse — om meningen är att respektera Ålands rätt och trygga dess framtida nationella autonomi. Innan ett förslag av denna innebörd framlagts är därför ett uttalande, sådant som på pagina 4 i regeringens meddelande, måhända något för tidigt. Blott en verklig uppgörelse, sådan som här ovan av mig antydde, anstår riket som part i den konflikt, vilken olyckligtvis uppkommit och fortbestår. Och blott en sådan uppgörelse blir också i längden riket till bättnad.

Bilaga 1.

K. H. Wiiks reservation.

Till detta utrikespolitiska och försvarsprogram har kommitténs ledamot K. H. Wiik fogat en reservation.

För demokratin är det ett livsintresse att tillse, att försvarsväsendet står under demokratisk kontroll och att fascisterna utestängs från inflytande på den. Viktigast är ej att öka rustningarna så mycket som möjligt; viktigare är att göra armén till ett pålitligt verktyg i demokratins hand. I vårt land, där storborgarklassen i allmänhet är mer reaktionär än i mångt annat land, är också officerskåren starkt bemängd med fascistiska element. De yngre officerarna har merendels utgått från den fascistiska studentorganisationen Akademiska Karelens-Sällskapet. I talrika fall har officerare ådagalagt sin fiendtlighet mot arbetarnas strävanden. Inom skyddskårerna åter, särskilt i södra Finland, där i händelse av krig avgörandena skulle träffas, är det

¹ Den återopade propositionen hänför sig till garantilagens 5:te paragraf.

Red. anm.

fascistiska elementet mycket starkt. Det vore gott tänkbart att fascisterna, stödda på utländska krafter, i händelse av ett krig genomförde en kupp, innan de demokratiska elementen ens hunne till platsen.

För att trygga landet och tillika lätta de lojala officerarnas svåra ställning borde nödvändigtvis försvarsväsendet rensas. Finland har på grund av sitt läge stora möjligheter att stanna utanför ett kommande världskrig, blott dess neutralitet kan tryggas genom paralysering av de element inom själva landet, vilka kunde bringa dess fred i fara.

Borgarklassen har dikterat Finlands militärpolitik ensidigt. Landet har rustats för att avvärja ett angrepp från öster, men frågan om avvärjande av ett angrepp av en fasciststat har ej stort intresserat våra maktägande. Bourgeoisin bygger rent av sina beräkningar på, att om Finland angripes av Ryssland, så skall hjälp fås från Tyskland. De högerborgerliga avskräcks givetvis icke av utsikten, att Finland härigenom skulle (liksom 1918) bli en vasallstat under Tyskland.

Kärnan i vårt försvarsproblem bör vara frågan om rensning av försvarsväsendet. Socialdemokratien bör klargöra detta för folket, även för de småborgerliga elementen, och uppträda som förespråkare för sagda krav. De demokratiska borgerliga är ej blinda för saken, men vågar ej uppträda. Så mycket mer må vårt parti företräda folkets livsintresse i denna sak. Att skapa en stark massopinion härutinnan är så mycket viktigare, som förhoppningarna på en av regeringen igångsatt rensning icke lett fram. Att så icke skett, beror visst mest på frånvaron av en sådan massopinion, som skulle ha drivit regeringen att handla och givit den nödigt stöd.

Det upplysningsarbete, som i denna sak borde igångsättas, skulle verka klargörande och stärka partiets ställning bland folket samt ge en hållbarare grund för kommande samarbete med andra demokratiska element. Det skulle också i partiets egen mitt klargöra begreppen, som delvis betänkligt fördunklats genom att långods från borgerliga tankesfärer trängt in.

Bilaga J.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 282 om ändring av 1921 års konvention angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering får undertecknad framföra följande synpunkter:

I propositionen göres gällande att ändringen av konventionen ifråga skulle medföra dels vissa *militära* och dels vissa *politiska* fördelar för Sverige.

Att *nackdelar* kunna uppstå för Sverige genom bifall till befästningsplanen omnämnes praktiskt taget icke i propositionen.

Befästningsåtgärderna uppges vara nödvändiga för försvar av Åland och för spärrning av inloppet till Bottenhavet. Denna åsikt omfattas av den »*officiella*» militära sakkunskapen, vilken anlitas i samband med framförandet av planer att befästa Åland.

Det är emellertid ett känt faktum att framstående lant- och sjömiliterer icke dela den »*officiella*» uppfattningen utan anse att *effektiva åtgärder mot försök att ockupera Åland kunna vidtagas redan utan ändring av 1921 års konvention* och att likaledes *avspärrningen av huvudvägen till Bottenhavet kan säkerställas utan upphävande av Ålandskonventionens bestämmelser*.

Jag hänvisar i detta sammanhang särskilt till två skrifter, nämligen »*Militära synpunkter på Ålandsfrågan*» av överste H. L. Lagerlöf och »*Sverige*

och Östersjön» av kommandör Helge Strömbeck. Dessa båda militärers speciella sakkunskap i den fråga, det här gäller, torde av ingen kunna jävas.

Den militära sakkunskap som förordat befästningsplanen blir icke ofelbar därför att den är »officiell». Krigshistorien och icke minst världskriget visar gott om exempel på att den officiella militära sakkunskapen begått ödesdigra misstag.

Av vad som ovan anförts torde framgå att den militära motiveringen för befästningsplanen icke är hållbar och att de militära fördelar, som befästningarna uppgivits medföra, *kunna nås utan ändring av 1921 års konvention*.

De politiska fördelarna med ändringen av 1921 års konvention skulle enligt propositionen i huvudsak bestå i förhoppningen att »uppgörelsen i Ålandsfrågan skall ytterligare befästa ett harmoniskt förhållande i Norden» och att »utsikterna till en fortgående utjämning av tidigare slitningar i förhållandet mellan de båda folkgrupperna inom Finland» skulle förbättras.

Det är påfallande vilka försiktiga ordalag propositionen använder vid angivandet av de politiska fördelarna med befästningsplanen. Det rör sig — realpolitiskt sett — endast om ovissa förhoppningar och antaganden.

Finlands utrikespolitik har under de gångna årtiondena pendlat åt olika håll och om finska regeringen f. n. föredrager »nordisk orientering» sker detta säkerligen av det realpolitiska skälet att den orienteringen f. n. är *nyttigast för Finland*, och icke på grund av någon nordisk romantik i stil med den som förefinnes i åtskilliga ledande kretsar i Sverige. Det hade därför ur svensk synpunkt icke förelegat bärande skäl till att hänsyn till önskemål om Finlands nordiska orientering skulle få spela en roll vid Sveriges ställningstagande till den finska befästningsplanen.

Gentemot den i propositionen uttalade förmodan att finlandssvenskarnas behandling från majoritetsfolkets sida skulle förbättras i samband med Sveriges bifall till befästningsplanen finnes det tyvärr grundade skäl att ställa sig tvivlande.

Det har just på senaste tiden inträffat åtskilliga händelser som peka i motsatt riktning. Endast ett par exempel skola här anföras: ett allvarligt angrepp gjordes mot svenska språkets ställning vid Olympiska spelen i Helsingfors 1940. Och för endast ett par veckor sedan hände det i finska riksdagen att större delen av de finska riksdagsmännen demonstrativt lämnade salen, emedan den svenska riksdagsgruppens ledare prof. Estlander under en debatt om Ålandsfrågan använde sig av svenska språket. En sådan episod säger mera än volymer om den finska majoritetens verkliga sinnelag och inställning. (Vasabladet 14 maj. Jfr även bilaga rörande svenskhetens tillbakaträngande från befälsposterna vid de militära förbanden i Finland.) När sådana händelser förekomma under en tid då det officiella svensk-finska samförståndet i »nordismens» tecken har högkonjunktur, torde tvivel på samarbetets hållbarhet vara icke blott berättigade utan ur realpolitisk svensk synpunkt nödvändiga.

Av det anförda torde framgå att de politiska fördelar, som enligt propositionen möjligen skulle kunna vinnas för Sverige i samband med svenskt bifall till den finska befästningsplanen, äro synnerligen ovissa. Å andra sidan borde dessa i och för sig vaga fördelar lika väl kunna vinnas *utan* svenska eftergifter och svenskt avsteg från en beprövad militärpolitisk tradition.

De *nackdelar* som kunna väntas uppstå för Sverige genom befästningsplanens antagande äro dels av *politisk-strategisk* art och beröra då närmast Sverige, dels av *nationell-moralisk* art och beröra då närmast Ålands befolkning och Sveriges förpliktelser mot denna befolkning.

I samband med bestämmelsen att Sverige »förbehåller sig — — — att på

begäran av Finland medverka vid tillämpningen av de försvarsåtgärder — — —» uppställa sig flera frågor:

Är det säkert eller ens troligt att Finland begär Sveriges medverkan? Med anledning av uttalanden i finska utrikesministerns organ Helsingin Sanomat är frågan i hög grad befogad.

För den händelse att svensk medverkan begäres, vilken är den militära insats som Sverige skall göra?

Är Finlands neutralitet obetingad?

Var finnes garantien för att Finland under alla omständigheter blir neutralt?

Vilken situation inträder för Sverige om Finland frånträder sin neutrala hållning, därtill driven av hot eller lockelse?

Flera andra frågor av denna art låta sig uppställas, vilkas besvarande ställer sig synnerligen vanskligt.

Herr utrikesministern har i sitt tal den 1 maj 1939 uttalat att Ålandsplanen *endast* passar inom ramen av Sveriges och Finlands neutralitet. Men å andra sidan yttrade han att i vilken utsträckning mindre makter kunde undgå att indragas i krig »kan ingen med visshet säga». Därmed har herr utrikesministern själv uttalat att situationer kunna inträffa under vilka Ålandsplanen icke passar.

När t. o. m. herr utrikesministern med sin optimistiska inställning i avseende på gagnet av militariseringsplanen för Åland på en avgörande punkt svävar på målet, bör det vara tillåtet att hysa de starkaste farhågor beträffande de konsekvenser, som kunna följa med ett antagande av befästningsplanen.

Den nationellt-moraliska nackdelen med planen hänför sig främst till Ålandsbefolkningen. Gentemot denna svenska befolkning, som alltjämt betraktar Sverige som sitt moderland, har Sverige en förpliktelse, som hänför sig icke blott till Hjalmar Brantings å svenska regeringens vägnar avgivna uttalande den 24 juni 1921 utan även till allmänmänskliga hänsyn.

Ålandsbefolkningen har genom sitt landsting samt genom bondetåg och massadress underskriven av 96.2% av ögruppens vuxna befolkning tagit ställning mot befästningsplanen. I största korthet torde Ålandsbefolkningens uppfattning kunna uttryckas med några ord av åländske bondeledaren Carl Carlson från Stålsby. Han talade säkert ur Ålandsfolkets hjärta då han för en tid sedan yttrade: »Vårt inneboende medvetande och vår kännedom om den finska nationalismen säger oss att ett befästat och militariserat Åland under finskt husbondevälde vore liktydigt med vår undergång som svenskar».

Det är nationalitetspunkten, som är kärnpunkten i Ålandsfrågan. Någon principiell motvilja mot försvar och vad därtill hör innebär icke ålänningarnas ståndpunkt. Belysande är ett uttalande som nyligen gjordes av den gamle, över hela Åland vördade bondehövdingen Johannes Eriksson. Sedan han talat om ålänningarnas sega kamp för sin rätt och sin svenskhet och utvecklat ålänningarnas argument mot befästningar under nuvarande situation, yttrade han till sist: »Men kom ihåg, att om Åland kommer tillbaka till Sverige, får det befästas hur mycket som helst».

Av underrättelser från Åland synes framgå att föga utsikt förefinnes för ett antagande av värnpliktslagen från åländska landstingets sida. Anmärkningsvärt synes också vara, att — enligt vad i propositionen nr 282 sid. 11 nederst upplyses — den *nu* tilltänkta åländska värnpliktsordningen *icke* är temporärt begränsad, detta i motsats till innehåll i de till signatärmakterna avlåtna noterna. Under sådana förhållanden skulle ett antagande av befäst-

ningsplanen onekligen betyda ett våldförande på Ålandsbefolkningens vilja, vilket ur demokratisk och mänsklig synpunkt måste bjuda emot

Av det som ovan sagts torde framgå att

1. *De fördelar* som befästningsplanen anges skola medföra för Sverige äro av tvivelaktigt värde och kunna uppnås utan det vidlyftiga och äventyrliga militariseringsprojektet.

2. *De nackdelar* och risker av militär och nationell art, som genom befästningsplanen kunna uppkomma för Sverige och Åland, äro så avsevärda, att de synas vida överväga de tvivelaktiga fördelar, som militariseringen uppgives skola bringa.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag att Kungl. Maj:ts proposition nr 282 av riksdagen måtte avslås.